

dnevne štampe gotovo neprekidno nailaziš Claudelovo ime. I samt se bezvjerici htjeli - ne htjeli moraju baviti njegovim djelima, kojih ima lijep broj. I kad je dnevnik *Paris-Midi* u lipnju g. 1914. raspisao anketu o Claudelu, mogao je Tailhade izjaviti: „... la gloire de M. Paul Claudel est un dogme incontesté: slava je g. Paul Claudela neosporiva dogma.“

Njegov „Le Chemin de Croix“ (Križni put) napisan je u slobodnim srekovanim stihovima. Melodija jezika sugerira svu bol križnog puta Gospodnjega. Nije to opis križnoga puta u običnom smislu, nego impresija onih krvavih i svetih časova na pjesniku. Tko hoće da shvati ljepotu ove pjesme, morat će da najprije kontemplira na podlozi onih poznatih slika, i onda će ga se još jače dojmiti subjektivni elementi pjesnikovi, koji su odraz teškoća i borbe cijele jedne epohe — teškoća, na koje nailazi katolička renesansa u borbi s današnjim poganstvom... lako prijevod ne može da djeluje kao original, pogotovu kad je o Claudelu, opet se i u prijevodu opaža jedna značajka Claudelove poezije — uza svu nježnost osjećaja, što na mnogim mjestima izbija, osvaja te ona snaga i onaj krepki realizam, koji te sjeća umjetnika katoličkoga srednjega vijeka.

M. V.

Sir J. F. Frazer i porijetlo religije.

U nazočnosti predsjednika republike i s neobičnim sjajem parisko je sveučilište 20. studenoga 1921. podijelilo počasni doktorat dvama zastupnicima britske kulture: jedan je poznati englesko-indijski književnik Rudyard Kipling, pisac dražesnih pripovijesti (*Plain Tales from the Hills*, *Soldiers Three*, *Jungle Book*), a drugi je James G. Frazer (* 1854 u Glasgowu), veoma ugledan filolog i antropolog.

James Frazer je učio u cambridgskom sveučilištu, gdje se g. 1884. habilitirao za klasičnu filologiju. Još više no filologija zani-maše Frazera povijest religija, a prvi je, čini se, plod toga zani-manja članak o totemizmu, što ga je objelodanio u novom izdanju poznate „Encyclopedia Britannica“. „Totem“ je u neprosvijetljenih naroda (osobito Oceanije, ekvatorijalne Afrike, Australije, Indonezije, sjev. Amerike) plemenski ili obiteljski znak (životinja, kadšto biljka, a rijetko neživa tvar), ujedno simbol uske sveze između plemena ili obitelji sa dotičnom životinjom ili biljkom. Ljudi istog totema smatraju se krvnim srođnicima pase ne smiju među se ženiti. Totemizam je kadšto dao povoda postanku raznih vjerskih običaja i udruženja, ali se prelazi na područje maštanja, kad se tvrdi, da treba uopće svakoj religiji tražiti postanak ili bar primitivnu formu u ovoj ustanovi (pantotemizam). U Engleskoj je pod kraj 19. vijeka bio pobornik ove hipoteze Robertson Smith, u Francuskoj Emil Durk-

heim i Salomor Reinach Odonda su se pristaše ove veoma simione hipoteze donekle otriježnili, a među ostalima i sam Reinach, koji je g. 1908. na oxfordskom kongresu govorio o pantotemizmu s nekim omalovaženjem.

Frazer je izašao na glas kao filolog izdajući na pr. prijevod i tumač Pauzanijina opisa Grčke, no najviše je privrijedio znanosti istraživanjem vjerskih i socijalnih ustanova i činjenica antiknih i necivilizovanih naroda. Skupio je, poređao i protumačio golemo obilje podataka ovoga područja. Kolik je ugled stekao svim svojim radovima vidi se i po tom, što su velika engleska sveučilišta počastila odličnog „scholara“ doktoratom, kao na pr. oxfordsko, glasgowsko, durhamsko, a Britska Akademija izabrala ga je svojim članom. Liverpoolsko mu je sveučilište povjerilo novu stolicu za sociološku antropologiju (1907). Glavna su mu djela: *The golden Bough*; *Adonis*, *Attis*, *Osiris*; *Questions on the Customs, Beliefs et Languages of Savages* (1907), *Totemism and Exogamy*.

U svojim folklorističkim djelima, od kojih su nekoja golemo opsega, odlikuje se Sir Frazer ne samo veoma opsežnom erudicijom i vrlo jasnim i ugodnim stilom, već i zamjernom objektivnošću i znanstvenošću, koje mu brani da čini veće zaključke, nego li dopuštaju ustanovljene činjenice. Zato se jamačno začudio, kad je čitao u pariskom „*Tempsu*“ od 21. studenog 1921., kako Paul Souday tvrdi, da se po mišljenju Frazerovu na „totemu“ i „tabuu“ osnivaju sve primitivne vjere pa čak poznije, razvijenije. Frazer u najnovijem i najzamašnijem djelu „*Totemism and Exogamy*“ tvrdi baš protivno. On veli: „Kupna je, premda raširena zabluda, kad se totem prikazuje kao bog, kome tobože pleme izkazuje pravi kult. Ako vjera, kako se čini, pretpostavlja u onoga, koji je vrši, priznanje, da je predmet kulta više od njega, onda pravo govoreći čisti totemizam ne može da bude vjera, jer čovjek drži totem sebi ravnim i svojim prijateljem, nipošto pak višim od sebe, a još manje bogom. Zabluda je dakle držati totemizam religijom. Ja sam pišući prvi put o tom predmetu upao i sam u tu zabludu pa mi je zato dužnost da priznam, da sam se prevario, i da odvratim svoje čitatelje od toga, da tu zabludu ponavljaju.“ (*Totemism and Exogamy*, London, 1910, IV. p. 5. 76. 81).

Iz djela Frazerovih mogu se pored drugih zamašnih činjenica ustanoviti i ove: 1. da su se u prvi kraj svrstale pod pojam totemizma sasvim oprečne pojave, pa onda 2. ova ustanova nipošto nije općenita. Do jednakog je rezultata došao vrsni poznavalac ovoga predmeta Frédéric Bouvier S. J., koji kaže: „Nije pošlo za rukom iznijeti odlučan dokaz, da ta ustanova postoji u trima velikim ljudskim familijama, koje su igrale najodličniju ulogu u povijesti, a to su: Arijci, Semićani i Turanci.“ (Bouvier, *Le Totemisme* u uglednoj smotri „*Recherches de Sciences religieuses*,“ juillet 1913).